

6. Петлюра С. Статті, листи, документи. – Нью-Йорк, 1956. – 627 с.
7. Українська суспільно – політична думка в 20 столітті. – Б.м., 1983. – Т.1. – 510 с.
8. ЦДАВОВУ України. – Ф.4405. – Оп.1. – Спр.12.

ПЛЕКАН Юрій Васильович

З ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗУНР У ПРАЗІ (1918 – 1921 РР.)

Після укладення Варшавської угоди у квітні 1920 р. між Польщею та урядом УНР, у результаті якої Східна Галичина попадала під протекторат Польщі, уряд ЗУНР на чолі із диктатором Є. Петрушевичем у своїй зовнішньополітичній діяльності намагався заручитися підтримкою провідних держав Америки та Європи.

Прага у цей період була одним із дієвих та важливих центрів політико – дипломатичної діяльності провідників ЗУНР, тому тут активно працювало дипломатичне представництво ЗУНР, яке очолював відомий науковець та політик, професор філології Степан Смаль – Стоцький. Представництво було відкрито одним із перших 18 грудня 1918 р.

Погоджуємось із думкою відомого українського дослідника Миколи Литвина, про те що політика Чехословаччини щодо ЗУНР була не стільки дружньою, а скоріше прагматичною. Ці взаємовідносини ЗУНР із Прагою, протягом 1919 – 1923 років, були неоднозначними. Уряд диктатора Євгена Петрушевича, сподіваючись в обмін на галицьку нафту, отримати від чехів вугілля та різну зброю. Також, у липні – серпні 1920 р., частина галицьких політиків розглядала можливість конфедеративного союзу із Чехословаччиною, про що велись перемовини із чеським міністром закордонних справ Е. Бенешом. У час загострення польсько – чехословацького конфлікту в районі м. Тешин, чеські політики мали надзвичайно велике зацікавлення до нафтових промислів Дрогобицько – Бориславського басейну. Однак дана пропозиція залишилась без відповіді після врегулювання прикордонного конфлікту з Польщею, хоча чехи надали дозвіл на розміщення у країні 51 таборів та робітничих бригад 15-ти тисячної армії інтернованих вояків УГА, – це станом на початок 1922 р. Найбільші табори були у містах Прага, Терезин, Банська Лука, Кошице, Міловіце, Чоп, Альзен, Ужгород [1, с. 98 – 99].

Але уже влітку 1922 р. ці табори було поповнено 2,3 тисячами інтернованих галичан із польських таборів Каліш, Щипйорно, Тухоля. У таборах підтримували військову дисципліну, проводили вишкіл у воєнній справі, діяли різноманітні військові курси. Адміністрація таборів мала подвійне підпорядкування – як урядові ЗУНР й дипломатичному представництву ЗУНР у Празі, так і місцевому військовому коменданту. Працювали читальні – бібліотеки, учительські семінари, стрілецький університет, різноманітні курси. Дуже багато колишніх вояків стали студентами вищих шкіл та університетів у Чехії, Австрії та інших європейських країнах. Функціонували драматичні гуртки, театр, хори, оркестри, спортивні клуби і секції, громадські організації, видавництва та виходили часописи. Інтернованих вояків підтримували матеріально міжнародні благодійні та українські емігрантські організації та уряд ЗУНР, а також представництво ЗУНР у Празі. Однак, підписання договору з Польщею спонукало чехословацький уряд ліквідувати режим таборів інтернованих вояків УГА у 1924 р. [2, с. 108 – 109]. Керманічі Чехословаччини офіційно так і не визнали на офіційному рівні еміграційний уряд ЗУНР і не надавало йому фінансової допомоги, також не йшлося й про повернення Закарпатської України.

Цінними та цікавими є матеріали дипломатичного листування очільника представництва ЗУНР у Празі д-ра Степана Смаль – Стоцького з тодішнім міністром фінансів, торгівлі ЗУНР та одночасно послом ЗУНР у Відні Володимиром Сінгалевичем. Дані матеріали зберігаються у архіві Наукового товариства ім. Шевченка в Америці (Фонд 111: Українська Народна Республіка, 1919 – 1921 рр.).

Так, у листі з Праги від 11.06.1921 р. Степан Смаль – Стоцький інформує д – ра Володимира Сінгалевича про зацікавленість чеських банкірів та промисловців у створенні українсько – чеського банку. Однак, зауважує та застерігає щодо шкоди українській справі, яку робить неухважність, безвідповідальність та нерозважливості українських діячів різного рангу та чину, на що наші партнери у Чехії постійно звертають увагу та подивовані таким

відношенням до справи. Також, інформує, про можливість отримання для уряду ЗУНР 50 000 чеських крон від продажу двох літаків, які належали ЗУНР і зберігались на летовищі у місті Оломунц. Однак, знову ж він зустрічає у цьому питанні різного роду протиріччя із місією УНР, яка також мала види на інші два літаки [3, с. 20 – 24].

З листування, ми довідуємося про катастрофічний брак коштів на утримання представництва. Так, у листах від 11.06. та 26.06.1921р. до того ж Володимира Сінгалевича, С. Смаль – Стоцький уклінно просить про термінову висилку грошей для оплати праці персоналу та оплати рахунків на утримання представництва за кілька місяців, а також на утримання українців-інвалідів, якими опікувалося представництво [3, с. 28 – 30].

Д-р Смаль – Стоцький вважав, що потрібно українцям використати позитивний досвід чехів, які надавали великого значення національно-державній пропаганді через різного роду часописи, як всередині країни так і за її межами. Дану позицію він підкріплював десятками вирізок статей із тогочасних часописів, яку він доносив до тогочасного міністра закордонних справ д-ра Витвицького, який періодично відвідував Прагу, та не завжди поділяв його думок [3, с. 20].

Література:

1. Литвин Н. Між Антантою та більшовицькою Росією: основні напрями зовнішньої політики ЗУНР у 1920 – 1923 рр. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2012. Вип. 24. С. 97 – 102.
2. Литвин М. Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття. Львів, 2008. Вип. 17. С. 106 – 115.
3. Листи Смаль-Стоцького Степана // Архів НТШ-А (Архів Наук. Тов. ім. Шевченка в Амер.). Ф. 111: Українська народна республіка, 1919 -1921 рр. 75 арк.

ПУЧЕНКОВ Александр Сергеевич УКРАИНО-КРЫМСКИЙ КОНФЛИКТ 1918 ГОДА: ЭПИЗОД ИЗ ИСТОРИИ ГЕТМАНСКОЙ ЭПОПЕИ

Сто один год тому назад, весной 1918 года, к власти в Киеве пришел генерал П. П. Скоропадский. Началась короткая, но полная множества драматических поворотов история гетманиады. Одним из стратегических направлений деятельности Скоропадского являлось обретение суверенитета над Крымом, значение которого в видах развития украинской государственности было абсолютно очевидно, как для самого гетмана, так и для его сторонников.

Власти Крыма крайне настороженно отнеслись к запросам гетманского правительства, целью которых было поглощение полуострова Украинской державой. Напротив, крымское правительство во главе с немецким ставленником генералом М. А. Сулькевичем, убежденно отстаивало идею независимого – впрямь до установления в России признанной власти – крымского государства.

В ответ на подобную политику крымских властей в июне 1918 г. Украина развернула против Крыма настоящую таможенную войну, решительным сторонником которой выступал сам гетман. По распоряжению украинского правительства, все товары, направляемые в Крым, реквизировались. В результате закрытия границ Крым лишился украинского хлеба, а Украина – крымских фруктов. Продовольственная ситуация в Крыму заметно ухудшилась, даже в Симферополе и Севастополе были введены карточки на хлеб. Населению Крыма было очевидно, что край прокормить сам себя не может, но правительство Сулькевича упорно стояло на позиции сохранения фактической независимости своего маленького государства и уделяло большое внимание вопросам, связанным с внешними атрибутами независимости. Крым в 1918 году успел получить, например, свой герб.

В сентябре 1918 г. Украина несколько ослабила режим экономической блокады Крыма. Официально «таможенная война» закончилась. Как следствие, Симферополь счел возможным открыть переговоры с Киевом. Так в конце месяца крымская делегация во главе с министром юстиции А. М. Ахматовичем (по национальности Ахматович – как и Сулькевич – литовский татарин) посетила Киев. В письме гетману Сулькевич сообщал о том, что Ахматович